

Воєнні злочини

Зґвалтування

Сексуальне насильство в умовах збройного конфлікту, на жаль, залишається досить поширеною категорією злочинів і має латентний характер порівняно з іншими порушеннями. Незважаючи на те, що подібні діяння можуть мати місце в умовах вчинення також інших посягань на захищених осіб, **МГП категорично забороняє будь-які форми сексуального насильства стосовно особи як форми жорстокого поводження.**

Характеристика порушення МГП:

- учинене в умовах збройного конфлікту та пов'язане з ним (може мати місце в умовах міжнародного та неміжнародного збройних конфліктів);
- жертвою злочину є захищена особа згідно з МГП;
- виконавець вчиняє посягання на тіло особи, її фізичну недоторканість;
- стать жертви не має значення для кваліфікації діяння;
- жертва перебуває в умовах, які унеможливають вільне вираження її волі, зокрема й через загальні обставини збройного конфлікту;
- виконавець застосовує силу стосовно жертви чи іншої особи або примус;
- для правової кваліфікації не має значення кількість жертв: може бути одна чи більше осіб.

Відповідну заборону закріплено в:

- (1) статті 14 Конвенції про поводження з військовополоненими від 12.08.1949;
- (2) статті 27 Конвенції про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949;
- (3) статтях 75–77 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12.08.1949, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) від 08.06.1977 (щодо збройного конфлікту міжнародного характеру);
- (4) статті 3, спільній для Конвенцій про захист жертв війни від 12.08.1949;
- (5) статті 4 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12.08.1949, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II) від 08.06.1977 (щодо збройного конфлікту неміжнародного характеру).

Зґвалтування розуміється як **посягання на тіло** особи у формі діяння, **внаслідок якого мало місце проникнення, навіть несуттєве, у будь-яку частину тіла потерпілого чи виконавця, статевим членом або іншим предметом чи частиною тіла в анальний або генітальний отвір потерпілої особи.** Практика міжнародних кримінальних трибуналів визначає, що центральні елементи злочину зґвалтування не можуть бути охоплені механічним описом процесу, предметів і частин тіла.

Натомість для дослідження відповідних фактів має значення, що це є **фізичне вторгнення сексуального характеру**, вчинене стосовно особи за обставин, які характеризуються примусом.

Обов'язковою характеристикою зґвалтування як порушення МГП є **факт примусу**, що може виражатися **у формі**:

- *застосування сили стосовно потерпілої чи іншої особи;*
- *погрози застосування сили стосовно потерпілої чи іншої особи;*
- *примушування особи (наприклад, через страх перед насильством, грубий примус, затримання, здійснення психологічного тиску, зловживання силою тощо);*
- *використання обстановки, що характеризується примусом;*
- *вчинення проти особи, яка не здатна дати згоду, що виражає її істинну волю.*

Під час дослідження фактів зґвалтування в умовах збройного конфлікту *не потрібно акцентувати на доказуванні відсутності згоди жертви, як і на той факт, чи чинила жертва опір під час здійснення нападу на неї*. Натомість увага має приділятися саме **обставинам, у яких вона опинилась, що можуть свідчити про здійснення примусу** стосовно неї. Застосування сили чи погрози силою стосовно жертви є чітким доказом незгоди жертви, але власне застосування сили до жертви не є визначальним елементом зґвалтування. Наявні фактори, крім сили, які визначають недобровільність із боку жертви акту пенітрації. Таке розрізнення важливо проводити, щоб не звужувати можливості притягнення до відповідальності виконавців.

Факти зґвалтування особи можуть розглядатися також як **катування**. Навіть якщо мотивація виконавця повністю спрямована на вчинення сексуального насильства, то це не означає, що він не має / може мати намір вчинити акт катування або що його поведінка не спричиняє сильного болю чи страждань, фізичного або психічного, оскільки такий біль чи страждання є ймовірними та логічними наслідками його поведінки.

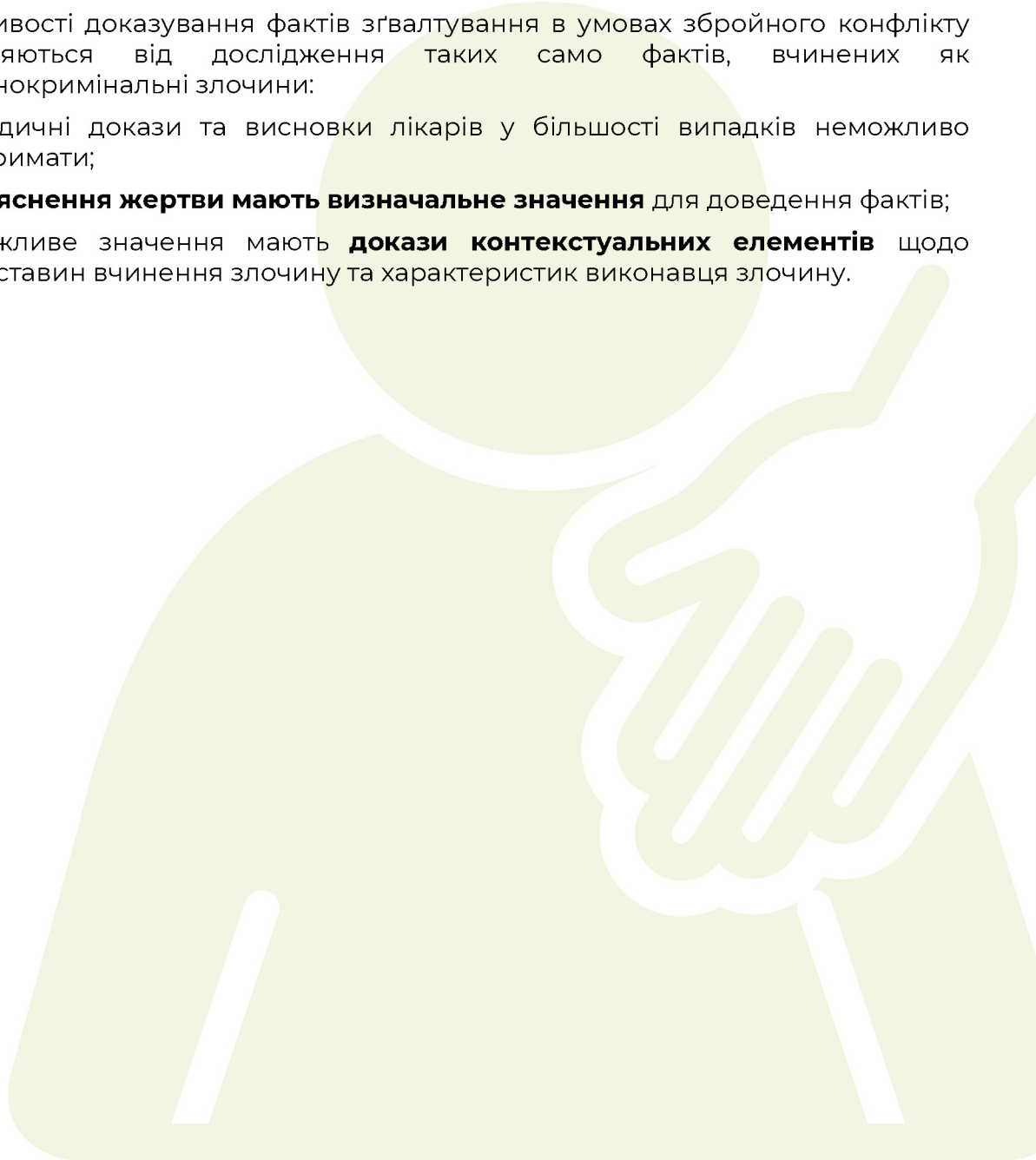
Зважаючи на це, під час дослідження фактів зґвалтування важливо встановити:

- має бути *вчинено дію чи бездіяльність, що спричиняє сильний біль або страждання, психічне чи фізичне;*
- діяння вчинено *навмисно;*
- діяння вчинено з такими *цілями*, як отримання інформації чи зізнання від жертви або третьої особи, покарання жертви за дію, яку вона чи третя особа вчинили чи у вчиненні якої підозрюють, залякування або примус до жертви чи третьої особи, або з будь-якої причини, заснованої на будь-якому виді дискримінації.

Також факти зґвалтування можуть розглядатись у контексті **припинення гідності**. Тут важливо розуміти, як сама жертва сприймала відповідні дії, вчинені проти неї, та чи буде дія вважатися такою, що спричиняє серйозне знуцання, приниження або іншим чином є серйозним замахом на людську гідність.

Особливості доказування фактів зґвалтування в умовах збройного конфлікту відрізняються від дослідження таких само фактів, вчинених як загальнокримінальні злочини:

- медичні докази та висновки лікарів у більшості випадків неможливо отримати;
- **пояснення жертви мають визначальне значення** для доведення фактів;
- важливе значення мають **докази контекстуальних елементів** щодо обставин вчинення злочину та характеристик виконавця злочину.

Над довідкою працювали:
Павлюк Аліна (Офіс Генерального прокурора)
Лисенко Марія (JustTalk)